

המסקנה כי יש לאפשר מגוון דרכי נישואין, המעניק לכל אזרח את חופש הדת שהוא זכאי לו. ברם, אין מדובר רק בבחירה בין טקסים דתיים, אלא גם באפשרות להימנע באופן מוחלט מכל היבט דתי בטקס הנישואין. זוהי הזכות לחופש מדת. מכוחה ניתן להצדיק את התביעה להכרה של המשפט לפחות באפשרות הבחירה בנישואין אזרחיים.

הזכות לחופש מדת הוכרה במספר פסקי דין של בית המשפט העליון.¹¹⁴ סטטמן וספיר טוענים אמנם, כי החופש מדת איננו מובן מאליו, שכן כמה וכמה הצדקות הניתנות לחופש הדת אינן תקפות כלפי החופש מדת (כגון הטיעון בדבר החשיבות החברתית שיש לדת, המבסס את חופש הדת, אך לא את החופש מדת). אולם ניתן לטענתם לבסס את הדרישה לחופש מדת על הזיקה שבין פגיעה בחופש מדת לפגיעה בחופש המצפון.¹¹⁵ פגיעה בחופש המצפון איננה קיימת אמנם בכל מקרה של כפייה דתית (למשל: כאשר אדם נדרש להאריך את מסלול נסיעתו בשבת), אולם היא קיימת כאשר אדם חילוני נאלץ לממש זכות חשובה שלו באמצעות טקס דתי. כפיית נישואין דתיים היא דוגמה מובהקת למצב שכזה.¹¹⁶

יש לשים לב לאופי העקרוני של ההתנגדות לנישואין דתיים, שבמקרים רבים איננה תלויה בתכנים עצמם של דיני הנישואין והגירושין. עצם חובת ההזדקקות לרשות דתית, שהאזרח אינו מקבל את סמכותה ואולי אף בז לה, ביצירת יחסים שתוכנם הראשוני הוא אינטימי במובהק, נראית כפוגעת בחופש מדת.¹¹⁷ יש לשים לב גם לאופי האמוציונלי שהתנגדות זו עשויה, לעתים, ללבוש. עצם הכפייה של טקס דתי עלולה לקומם רבים מבחינה רגשית. היא מביאה לכך שאלפי ישראלים שכלל אינם מנועים מלהינשא על פי הדין הדתי בוחרים להינשא בנישואין אזרחיים בקפריסין, או בדרכים אחרות, וזאת כדי להפגין את התנגדותם או את חוסר העניין שלהם בטקס דתי כפוי.

הרגישות לכפייה דתית ולחופש המצפון ניכרת במיוחד בקרב האוכלוסייה היהודית. בעדות דתיות לא־יהודיות לא בולטת הדרישה לשחרור משליטת הדין הדתי. אדרבה, שליטה זו מתפרשת כחלק חשוב מן האוטונומיה הדתית והמשפטית שאותן עדות נהנות ממנה. אולם גישה המוותרת על הסדר כולל של הבעיה, ומסתפקת בפתרון חלקי ליהודים בלבד תהיה בעייתית: אם אל לה למדינה לכפות דינים דתיים על אנשים שאינם סרים למרותה של הדת מרצונם, הרי שיש לדחות שליטה כפויה של כל דת.¹¹⁸

הזכות לשוויון

לפגיעה של המונופול הדתי בזכות לנישואין ובחופש הדת ובחופש מדת מצטרפת גם הפגיעה בשוויון, שהתייחסנו אליה עד כה בקצרה בלבד. השוויון הוא זכות